

Problem religije i katolicizam.

Dr. Vilim Keilbach.

Katolička Crkva, kao jedina prava i od samoga Boga osnovana religija, ni uz kakve uvjete ne može priznati drugu koju vjeru sebi ravnopravnom. Ovaj karakter isključivosti je katolicizmu imanentan. Zato je Sveti Otac, kao vidljiv glavar Kristove Crkve, najodlučnije odbio poziv, da preko svojih delegata učestvuje »Sveopćoj konferenciji za praktično kršćanstvo«, koja je na poticaj protestantskog »nadbiskupa« Natana Söderbloma održana 1925. u Štokholmu.¹ Kao ustanova milosrdnoga Boga, katolička Crkva doduše zna ne samo za vjersko trpljenje nego i za ljubav prema otpadnicima i neprijateljima, ali ona se nikako ne može upuštati u pregovore, koji teže za pravim kompromisom.

Svakako se katoliku, svećeniku i laiku, pri tom nameće pitanje: Kako valja sa ovog »eksklusivističkog« stanovišta prosuditi sve one kršćanske zajednice, koje su tijekom vremena otpale od Crkve? Odgovor nije odveć težak. Već samo sveto pismo dolazi nam za to u pomoć, a osim toga postoji sva sila apologetske literature, u kojoj se to pitanje obrađuje pod najraznijim vidom.²

¹ Vidi izvještaj o tom kongresu, na kojem su vijećale protestantske sekte sa pravoslavnim ispovijedima vjere, *Civiltà Cattolica* 77 (1926) I 289—311. Katoličko stanovište o pravom jedinstvu kršćanske vjere obrazložio je Pijo XI u svojoj enciklici »Mortalium animos« od 6. januara 1928. *Acta Apostolicae Sedis* XX (1928) I—16. Izvrstan komentar donijela je *Civiltà Cattolica* 79 (1928) I 202—213.

² Najpručeniji i najpregledniji, a možda i najkorisniji krikaz je: K. ALGERMISEN, *Konfessionskunde. Ein Handbuch der christlichen Kirchen- und Sektenkunde der Gegenwart.* Hannover 1930. Pisac sudi ovako o današnjem stanju kršćanstva: »Es ist ein weiter Weg, den wir durch das Gebiet des christlichen Kirchen- und Sektenwesens gegangen sind. Der erste Eindruck in unserer Seele, den wir am Ende dieses Weges haben, ist der einer ungeheuren Spaltung und Zerrissenheit und eines furchtbaren Irrs... Der tiefste Eindruck ist der eines unendlichen Sehns und Suchens nach Gott, nach Christus, nach der Wahrheit Christi, das durch die Menschenseele und die Menschheit zieht und sich auch im Ringen all

Mnogo aktuelnije je danas ovo drugo pitanje: Kako treba ocijeniti i prosuđivati poganske religije svih vremena u svijetlu katolicizma?

Učenjak, koji zna za ogromno gradivo što nam povijest religije već danas pruža, ne može ostati ravnodušan prema ovom pitanju. Još manje to pitanje smije zanemariti teolog ili filozof religije, iako ovom zadnjem kao takvom ne pripada zadaća da se direktno zauzme za dokazivanje jedne određene religije kao jedino prave i istinite. Za to je nadležan apologeta.

Ali spomenuto pitanje nije samo od interesa za ovaj uži krug intelektualnih radnika. Danas, kad se već sve ozbiljnije govori o »žutoj pogibli« azijskih naroda, koji se još velikom većinom klanjaju poganskim božanstvima i koji bi svojom poganskom kulturom lagano i brzo mogli poplaviti kršćansku civilizaciju Evrope — u takav čas bi svaki inteligentniji katolik morao znati za bezuvjetnu isključivost svoje vjere, a morao bi nadasve znati da sa stanovišta superioriteta i nepodmitljivosti kršćanskog katolicizma razumije i ocijeni ovaj gotovo nepregledni mozaik poganskih religija.³

Ima kritičnih perioda u životu pojedinaca i naroda, kada grijeh pod plaštem čovječnosti i otmenosti navješćuje rat Bogu kao osvjetniku svakog zla. Čovjek si tu utvara da je jak i muževan, a ne zna da se pod ovim njegovim smionim pothvatima oholosti krije kukavna slabost njegovih strasti, koje mu tajanstveno i lukavo šapću: Bog je silnik, religija je djetinjasto praznovjerje — ja sam sreća, napij se mene! Tako se u čovjeku rada ona davolska želja, koja kao da diktira da nema Boga i da je religija samo drijemak za narod.

Ali povijest jednako svjedoči da još nije bilo naroda bez religije.⁴ Zato ništa ne pomaže ovakvo aracionalno nijekanje jednog

der von der Wahrheit und Einheit der einen Kirche Christi abgeirrten christlichen Gemeinschaften offenbart und wie ein still glühendes Feuer auch durch den Wust von Irrungen und falschen Ansichten hindurchleuchtet. Darin liegt trotz allen Irrens etwas Erhebendes. Wie weit das Irren auf Konto persönlicher Schuld einzelner zu setzen ist, lässt sich schwer sagen.« Str. 800—801.

³ Za orijentaciju u tom pitanju preporuča se naročito A. ANWANDER, *Die Religionen der Menschheit*, Einführung in Wesen und Geschichte der ausserchristlichen Gottesvorstellungen, Freiburg i. Br. 1927 (Herder). Knjiga je naučnog karaktera i hoće baš katolicima omogućiti uvid u nekršćanske religije i da ih nauči cijeniti i ljubiti svoju katoličku vjeru na osnovi savjesnog proučavanja poganskih religija. Prikaz je i utoliko dosta zgodan, što barem ovdje ondje izričito upozorava na probleme psihologije religije i filozofije religije.

⁴ »Heute, da wir so ziemlich alle Völker der Erde kennen, dürfen wir ruhig sagen: Es gibt kein Volk ohne Religion. Aber nach dem Zeugnis der Religionsgeschichte dürfen wir noch mehr sagen: Es gab nie ein Volk ohne Religion.« A. MICHELITSCH, *Allgemeine Religionsgeschichte*, Graz 1930, str. 799.

objektivnog reda, koji nam je zajamčen najsolidnijim svjedočanstvima razuma. Srećom je već otpočeo preporod društva, prema kojem se ljudi opet sve dosljednije dijele u dva logora: u logor religioznosti i u logor bezvjerstva. Prvima svijetli razum, a druge zavarava san o zemaljskom raju sa vječnom borbom klasa.

Doba panteističkog shvaćanja svemira i čovjeka je prestala, ali panteističke ideje još nijesu sasvim pomrijele. Evolucionizam je pokopan, ali grobari koji su ga pokrili krutim velom svojih dokaza i oni koji su kao radoznali gledaoci, samo željni senzacija, bili na sprovodu — svi se ovi nijesu posvema otresli maskiranih potomaka mrtvog evolucionizma. Budimo samo iskreni i priznajmo otvoreno, da naš inteligentni svijet i nehotice i nesvjesno pati od ove intelektualno-moralne zaraze prošlih stoljeća. Otuda i dolazi da neki loši katolici svim naporom brane religiju, ali religiju panteističko-evolucionističkog formata. Oni su intelektualno još tako jaki da ne mogu nijekati religiozne tendencije čovječjeg razuma i ignorirati bezuvjetne religiozne čežnje čovječje prirode. Ali oni naopako tumače te tendencije, te shvaćaju religiju u relativističkom i pragmatističkom smislu. Oni gledaju religiozni fenomen u čisto utilitarističkoj perspektivi. Njima baš nije mnogo stalo do svoje katoličke vjere, jer je ne cijene i poštuju kao jedino pravu religiju, nego vjeruju u nešto neodređeno i apsolutno, u neko nevidljivo božansko biće, koje se krije pod simboličkim obredom pojedinih religija — i to ravnopravnih religija, jer bi ove tobože bile samo nužne ali ipak sasvim naravne manifestacije nekakvog »tajanstvenog jedinstva«.

Ovakav katolicizam je mrtav. Katolik koji ovako promatra mnoštvo religija i brani samo slučajni primat »svoje« religije, taj prvo nije shvatio zadnji smisao religioznih tendencija u čovjeku, a još manje je razumio bitne elemente objavljene kršćansko-katoličke vjere.⁶

⁶ U tom pravcu može izvrsno poslužiti O. KARRER, *Das Religiöse in der Menschheit und das Christentum*, Freiburg i. Br. 1934 (Herder). Knjiga obuhvata u prerađenom obliku kurseve i predavanja, koje je pisac držao po raznim gradovima pred mješovitom religioznom publikom. Time je već dovoljno karakteriziran sam prikaz. U glavnom je pisac pokušao dati sistematski pregled povijesti religije, a zatim je nastojao da ocijeni ovu historijsku činjenicu u svjetlu kršćanstva. Nakon prikaza najglavnijih religija kao i njihovih pozitivnih i negativnih strana zaključuje ovako: »Langsam, ungeheuer langsam bewegt sich die Menschheit auf das Christentum zu — ohne dass jemand sagen könnte, ob je und wann die Einheit äusserlich sich vollende. Aber das Grosse ist, dass sie sich bewegt...« (str. 155). Potom upoređuje religije međusobom, upozorava na razlike između njih i kršćanstva, te na »puninu« vrijednosti kršćanstva, pak na osnovi teološkog promatranja religioznih pojava u čovječanstvu veli ovako: »Die Kirche weiss sich als die gottgesetzte, sichtbare Gemeinschaft

Možda je krivnja na tome što nismo uvijek imali dovoljno odgovarajuće literature? Nije isključeno. Ali ne smijemo ni to zaboraviti, da se ne čita ni ono sve što je napisano. Uz to bi bilo promašeno, ako bismo htjeli sve očekivati od povijesti religije. Problem religije ima svoj dublji korijen. Gdje prestaje historijski problem, tamo se otvara široko polje nove problematike, koja se djelomice podudara sa čisto filozofskim pitanjima. U ta pitanja i u te misli morat će se uputiti svi oni, koji iskreno žele da si polažu računa o smislu svoje vjere. Jer ako historija svjedoči da su ljudi u ozbiljnim časovima svoje religiozne rekolekcije razlupali mrtve kamene kipove tobožnjih božanstava, djela svojih vlastitih ruku, koja su možda u samom naponu svoga života slijepo ali strastveno obožavali, onda u tom ne vidimo samo puki slučaj tragike, nego jednu uzročnost koja je bitno uvjetovana samom čovječjom prirodom. Ali i s druge strane ne smijemo se prepuštati nekakvoj slatkoj emocionalnoj tlapnji, u kojoj je čovjek sklon da prezre sve ljudske momente u religiji kao niske. Ne smijemo u žeđi za božanskim napojem da izgubimo svaku vezu sa drugim religijama čovječanstva. Ne smijemo si utvarati u doduše opravdanom oduševljenju za beskrajno vrhunaravno bogatstvo naše vjere da je svaki od nas pozvan na vanredne, možda čak mistične doživljaje. Katolicizam zato što je vrhunaravna religija božanskog podrijetla ne odriče se svih ljudskih elemenata. Zato i nalazimo toliko dodirnih tačaka katolicizma sa drugim religijama. Na tome se konačno temelji izvjesna sličnost religioznih pojava svih vremena.⁶

Sve ovo pokazuje nam, da je problem religije tijesno spojen sa samom naravi čovjeka i da se taj problem najzad izliva u veliko more filozofskih pitanja.⁷ Uostalom već i samo naše historijsko

der Getauften auf Christi Namen — aber auch darüber hinaus, jedoch innerst von der sichtbaren bedingt und von der verborgenen Teilnahme an ihrem Glauben und ihren Kultmysterien lebend, sieht sie eine Gemeinschaft des unsichtbaren Gottesreiches... Es ist nicht so, dass die in der Kirche alles hätten, die »draussen« nichts. Aber was diese Wahres und Gutes, Heiliges und Heilkräftiges haben, ist ein Stück von ihr, der seligmachenden einen Catholica.« (Str. 247).

⁶ A. ANWANDER, *Die Religionen der Menschheit*, Freiburg i. Br. 1927, str. 449.

⁷ Vidi A. BRUNNER S. J., *Die Grundfragen der Philosophie*, Freiburg i. Br. 1933, str. 212—219. — M. SCHELER, *Vom Ewigen im Menschen I*, Hbd. 2, Leipzig 1923, str. 43, tumačeći svoje shvaćanje o filozofiji religije veli: »Der Name birgt... schon eine besondere Theorie über das Verhältnis von Religion und Philosophie in sich: den Gedanken nämlich, dass sich die Philosophie nicht direkt mit Gott, sondern — wenn überhaupt mit Gott — mit Gott nur durch die Religion hindurch zu beschäftigen habe.« Bez sumnje ima nešto na stvari. Ali Scheler shvaća te svoje riječi u smislu svog »Konformitätssystem«-a kao sinteze augustinizma i fenomenološke filozofije, i to s jedne strane proti tradicionalnoj nauci kršćanstva (Sv. Toma), a s druge strane proti modernom kritičizmu (Kant). Vidi str. 70—97.

znanje traži od nas, da se zadubemo u metafizičke misli o uvjetima i uzrocima historijski ustanovljene religioznosti i da na taj način ispitamo podrijetlo i bit religije. Mi živimo danas u dobi metafizike. I zato nam savjest nalaže da ne prolazimo sklopljenih ruku pored ovih pitanja, koja se čovjeka tiču više nego sve druge brige. Zabluda i naopake teorije o religiji u zadnjem smislu potiču iz divergentnih metafizičkih nazora. Korekturu možemo dosljedno jedino i isključivo na istom području metafizike preduzeti, na kojem su ova kriva mišljenja nastala.⁸

Mi smo naročito skloni da u raznolikosti religija vidimo samo zapreke za naše međusobno razumijevanje i naš međusobni saobraćaj, samo medašne stupove koji nas rastavljaju. Faktično i je donekle tako, jer je mnogoboštvo posljedica otpada od pravoga Boga i jer su kršćanske sekte posljedica otpada od prave Kristove Crkve. Ali sadašnje prilike sa svojom razvijenom akcijom ateističko-boljševičke ideologije nalažu nam, da vidimo religije čovječanstva više u obratnoj perspektivi. Ne u perspektivi pankršćanstva ili pankatolicizma. Niti u perspektivi nekakve kosmopolitske panreligije. Jer to bi praktično i teoretski značilo izdati svoju vjeru, a bilo bi istovremeno i apsurdno. Što u ovom šarenom konglomeratu religija treba danas vidjeti, to je ona čudoredna odgovornost, ono uvjerenje o opstanku jedne nadsjetilne transcendentne norme, ona svijetla i sveta čežnja za dobrim: onaj vapaj za Bogom!

Religiozni problem je prožet ovom spomenutom antinomijom rastavljanja i ujedinjenja. Ne samo povijest ove ili one religije, nego i poredbena povijest više religija govori čas o tmini i očajnosti religija čas o njihovom postepenom napretku. Ta oprečnost nazadovanja i napredovanja najviše karakterizira historiju religija.

Poredbenoj metodi religijske znanosti stavljeni su prema tome džinovske zadaće, koje zanimaju danas svu široku javnost. Ukoliko se bude povećala borba između bezboštva i katolicizma, utoliko će i sama religijska znanost postati sve moćnijim i neoskudivijim činocem naše moderne kulture. Hoćemo li u toj intelektualnoj borbi nastupati sa oštrim oružjem i nepobjedljivom snagom, onda naše dokazivanje ne smije biti samo »ad hominem«, nego se ono mora sistematski podizati kao veličanstvena zgrada na čvrstom i neoborivom metafizičkom temelju.

U toj grandioznoj zadaći leži budućnost filozofije religije.

⁸ »Die irrigen Auffassungen des Wertes als eines unmöglichen dritten Zwischenreiches zwischen Sein und Denken und die damit gegebenen ethischen, religiösen, ästhetischen Lösungsversuche entspringen zutiefst metaphysischen Grundhaltungen.« B. JANSEN S. J., *Aufstiege zur Metaphysik*, Freiburg i. Br. 1933, str. 5.